

Amerikan sudunyň «kasam» karary

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Amerikan sudunyň "kasam" karary AMERIKAN SUDUNYŇ «KASAM»
KARARY

ABŞ-da hem «döwlet kasamy» bar.

Okuwçylar mekdepde sag ellerini gursagyna goýup, baýdaga garap – hemmesi biragyzdan bu kasamy aýdýarlar. Diňe okuwçylar däl, harby gullukçylar başlyklaýyn, hemmeler kasam içýär...

Onuň taryhy ir döwürden başlaýar: 129 ýyl bári watana wepalylyk kasamyny aýdyp gelýärler.

Kasamyň teksti 1892-nji ýylda graždanlyk urşunda ofiser bolup gulluk eden we soňra Nýu-Ýorkuň mekdeplerinde watansöýüjilik boýunça okadan kapitan Jorj T.Balç tarapyndan ýazyldy.

«Baýdagyma we respublikamyza, bir bitewi ýurdumyza hemmeleriň öňünde azatlyga we adalata wepaly boljakdygyma söz berýärim...»

1923-nji ýylda kasamyň tekstine kem-käsleýin üýtgeşme girizildi:

«Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň baýdagyna we respublikasyna, bir bitewi ýurdumyza hemmeleriň öňünde azatlyga we adalata wepaly boljakdygyma söz berýärim...»

Tekste «Amerikanyň Birleşen Ştatlary» jümlesi goşuldy, «baýdagyma» sözi bolsa «baýdagyna» sözi bilen çalşyldy...

1954-nji ýylda tekste ýene üýtgeşmele girizildi:

«Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň baýdagyna we respublikasyna, Taňrynyň boýunturugy astyndaky bir bitewi ýurda, hemmeleriň öňünde azatlyga we adalata wepaly boljakdygyma söz berýärim.»

Tekste «Taňrynyň boýunturugy astyndaky» sözi goşuldy.

Bu üýtgeşmäniň gowury ABŞ-da häli-häzirlerem ýatanok. Hatda bu üýtgeşmäniň üstünde ABŞ-da telim gezek sudda dawalaşdylar.

Sudlaryň näme karara gelendiklerini ýazmazdan owal näme üçin «Taňry» sözünüň goşulandygyny ýazaýyn:

■ KOLUMBUS RYSARLARY

1954-nji ýylda ABŞ «Sowuk urşy» başlatdy. ABŞ-nyň SSSR-e garşy iň täsirli ýaragy «din» boldy.

Amerikanlaryň özi aýtmyşlaýyn, «döwlet ateizmine» garşy «dine baglylyk» öňe tutuldy.

Syrly ezoterik gurluş bolan katolik «Kolumbus rysarlary» döwlet kasamyna «Taňry» sözünüň goşulmagynyň inisiatory bolup çykyş etdiler.

«Kolumbus rysarlary» 1951-nji ýylyň 30-njy aprelinde Nýu-Ýorkda geçirilen toplanşyklarynda baş rysar Luke E.Hartyň öňbaşçylygynda döwlet kasamyna «Taňry» sözünü goşup okadylar. Yzyndanam muny wagyz-nesihat kompaniýa öwürdiler...

Başga bir pop, adwokat Luis Albert Bowman tekste «Taňrynyň boýunturugy astynda» jümlesiniň goşulmagyny teklip etdi...

Ýeri bolýa, bular ýaly ownuk jikme-jiklikleriň üstünden ätläp geçeliň...

Geleliň esasy gürrüňe: ABŞ-da kasamyň tekstiniň üstünde zol-zol sudlaşdylar ýördüler.

Mysal üçin, «Ieogowanyň şaýatlary» sektasyna uýýanlar «Taňrydan başgasyna – baýdak ýaly simwollara wepalylyk kasamyny içmek butparazlykdyr. Biz bular ýaly kasamy içjek däl!» diýip dawalaşdylar. Aýdyşlary ýalam etdiler, baýdagy hormatlamandyklary we döwlet kasamyny okamandyklary sebäpli olaryň çagalary okaýan mekdeplerinden kowuldy.

Pensilwaniýa ştatynyň Millerswil sudy döwletiň garamagyndaly mekdeplerde okaýan okuwçylaryň kasam içmäge mejbur edilip bilinjekdigini oňlap karar çykardy.

Şeýle-de, jemgyýetçilik guramalary bilen buthananyň biri-birinden aýry bolmagynyň tarapynda çykyş edýän aklawjy Maýkl A.Newdow amerikan konstitusiýasynyň 1-nji maddasyna ters gelýändigine garamazdan, ýekehudaýlylygyň zorlukly kabul edilendigini tutaryk edinip, suda şikaýatnama berdi.

San Frasiskonyň 9-njy aklawjy sudy döwlet kasamynyň konstitusiýa ters gelmeýändigini baradaky kararyny çykardy.

Munuň bilenem gutarmady...

■ “MEN MUSULMAN” DIÝLEN BOLSADY...

ABŞ-da okap ýören ýaponlaram suda: «Biz ýaponlaram kasam içmäge mejburmy» diýip, şikaýatnama berdiler.

Meseläni ýene sudda çözlüşdiler. Atlantanyň 11-nji aklawjy sudy «Kasam içmeli bolarsyňyz, çünki döwlet kasamy diňe amerikan rituallyndan ybarat» diýen çözüti çykardy.

ABŞ-da şuna meňzeş dawalar häzirem dowam edýär. Berilen şikaýatnamalaryň ählisiniň sebäbi köplenç «Taňry» sözünüň üstünde turýar.

Mysal üçin... 2013-nji ýylyň sentýabr aýynfa Massaçusets ştatynyň Ýokary sudy «Taňrynyň boýunturugy astynda» sözleriniň dini däl-de, watansöýüji many berýändigini we munda ateistlere garşy bölünişik alamaty ýok hasaplady.

Mysal üçin... 2015-nji ýylyň fewral aýynda Nýu-Jersi ştatynyň Ýokary sudy döwlet kasamynyň hudaýa ynanmaýanlaryň hak-hukuklaryny kemsitmeýändigini üçin şol agzalan dawaly sözleri tekstden aýyrmagyň geregininiň ýokdugy baradaky karara geldi...

Amerikan sudlary döwlet kasamynyň esasan «watansöýüjilikli nukdaýnazardan» okalýandygyny tutaryk edip, munda hiç hili dini röwüş ýok hasaplaýar.

Geleliň bize:

Türkiýede döwler kasamymyzyň üstünde turan çekişmeler “Türküm” («Türk men») sözi sebäpli turýar. Sud (Danyştaý) kabul eden karary bilen mekdeplerde döwlet kasamynyň okalmagyny ýatyrdy. Munuň sebäbi-de düşündirilmedi...

Adam pahyr islese-islemese oýa batýar: «Türküm» sözünüň ýerine «Musulman men» diýlen bolsa Sud şeýle karar kabul edermidi? Etmezdi.

Ýeri... ABŞ-da kasamyň tesktinde «Taňry» sözünüň ýerine «men amerikaly» sözi geçýän bolsa, şonça şikaýatnamalar berlermidi? Häzire çenli ABŞ-da ýurduň «bir bitewiligine» garşy ýeke şikaýatnama berilmedi.

Netijede, iki aýry ýurt, iki aýry ýurduň sudunyň karary...

Aslynda mesele şu:

Türkiýäniň bir bitewiligine ynanýanlar kasamymyzdan nämüçin ynjalyksyzlanýarlarka? Hawa, aslynda mesele şu – häkimiýet

gaty erbet yzyndan ýetdirdi!

Soner ÝALCYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 17.03.2021 ý. Publisistika